

# Quadern

Núm. 1.785  
DIJOUS  
17 D'OCTUBRE  
DEL 2019

elpais.cat

## DOS FETS D'OCTUBRE, DUES SENTÈNCIES

Similituds i diferències en saber-se la condemna als governs Companys i Puigdemont pels esdeveniments de 1934 i 2017



Joan Esculies

**J**a esteu condemnats. Trenta anys per a cadascú". La notícia de la sentència va arribar a la presó Model de Madrid quan passaven cinc minuts de les dues de la tarda del 6 de juny de 1935. El periodista madrileny Francisco Gómez Hidalgo, que sortia de visitar el seu íntim amic Lluís Companys, en assabentar-se'n va demanar de tornar a entrar. El president de la Generalitat i la resta de membres del seu govern, a punt de dinar, van tornar al locutori.

De fet, com explicaven l'ABC i La Humanitat, el vespre anterior el president del Tribunal de Garanties Constitucionals (TGC), el castellonenc Fernando Gasset, ja havia avançat a la premsa el que signaria l'endemà. "Era el què esperàvem", va exclamar Companys. "Si ens haguessin condemnat a menys anys ens hauríem sentit defraudats", va afegir sarcàstic el conseller de Justícia i Dret, Joan Lluhí Vallescà, del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra.

Gómez Hidalgo va expressar, irònic, que per l'edat que tenien podien comptar que viurien una dècada en llibertat després de complir condemna. La qual cosa, en el cas del president a les portes dels 53 anys, hauria estat improbable. "Visca la República del 14 d'abril!", va saltar el conseller d'Obres Públiques i Assistència Social. Pere Mestres, amb un matís important, oblidà la República federativa, que era, precisament, el que s'havia proclamat el 6 d'octubre de 1934 i els havia dut a la presó. "Visca Catalunya republicana", va matisar Ventura Gassol, l'etern conseller de Cultura i ex-mà dreta de Francesc Macià, com si volgués emular l'Avi per marcar l'empremta catalana. Fou així com el diari madrileny *Libertad*, en què treballava Gómez Hidalgo, va descriure el moment més esperat des que vuit mesos enrere el govern de la Generalitat de Catalunya en ple excepte el fugit Josep Dencàs, hagués estat empresonat després de la proclamació de "l'Estat Català dins la República federal espanyola". El judici a penes havia durat cinc dies, del 27 al 31 de maig de 1935, i en van caldre cinc més perquè es dictés sentència.

Portada del diari La Humanitat del 6 de juny de 1935, amb la condemna a Lluís Companys i el Govern de la Generalitat.

## REPORTATGE

VE DE LA PÀGINA 1

Vuitanta-quatre anys després, el judici al Tribunal Suprem dels nou membres del Govern —Oriol Junqueras (ERC), Raül Romeva (grup parlamentari republicà), Jordi Turull, Josep Rull i Joaquim Forn (PDeCAT), Dolors Bassa (ERC), Meritxell Borràs (PDeCAT), Carles Mundó (ERC) i Santi Vila (ex-PDeCAT)—, la presidenta del Parlament de Catalunya, Carme Forcadell; Jordi Cuixart, president d'Òmnium Cultural, i Jordi Sánchez, president de l'Assemblea Nacional Catalana, es va celebrar durant cinquanta-dos dies, entre el 12 de febrer i el 12 de juny de 2019, i s'ha trigat quatre mesos a emetre's el veredict.

El govern Companys no va haver de comparèixer davant del Tribunal per conèixer la sentència. Els líders independentistes actuals tampoc. Josep M. Tamarit, catedràtic de Dret Penal de la Universitat Oberta de Catalunya, explica a *Quadern* que en l'actualitat, d'acord amb la Llei Orgànica del Poder Judicial, les sentències han de ser notificades a totes les parts, però no necessàriament per mitjà d'una comunicació pública.

## ► Temps i destí a la presó

Després de passar tres mesos al vaixell-presó *Uruguay* al port de Barcelona, el 7 de gener de 1935 es va traslladar el govern Companys a Madrid. Els seus membres ja no van tornar a Catalunya. En l'actualitat, els encausats han viscut anades i vingudes. Cuixart i Sánchez van ingressar a la presó madrilenya de Soto del Real el 16 d'octubre de 2017. Junqueras i Forn foren empresonats el 2 de novembre de 2017, cinc dies després de la proclamació d'independència al Parlament, a la presó madrilenya d'Estremera.

Forcadell, Romeva, Rull, Turull i Bassa, empresonats aquell mateix dia, van sortir de la presó en començar el desembre en llibertat sota fiança, i el 23 de març de 2018 van tornar a ingressar en presons de Madrid i Alcalá de Henares. En començar el juliol tots els encausats van ser traslladats a diverses presons catalanes, on van romandre set mesos fins que van fer el camí invers per assistir al judici. Una vegada finalitzat, van tornar a Catalunya. En l'actualitat, després de la sentència condemnatòria, serà l'administració penitenciària qui ho determinarà.

“Ja tens tota la roba arranjada. A la maleta petita hi pots posar els mocadors i les camises. T'he portat unes espartenyas”. El juny de 1935, els membres del govern Companys van procurar que els familiars els duguessin el necessari davant el trasllat a un destí penal incert. “No es parla gairebé de política. Es parla de coses íntimes amb efusió familiar”, explicava Alard Prats, l'enviat del diari d'ERC, *La Humanitat*.

A la fi, el diumenge 23 de juny van sortir de la Model a un quart d'una de la tarda, en sis cotxes que, passat Aranjuez, a Ocaña, es van separar per dur Companys, Lluhí i Joan Comorera, de la Unió Socialista de Catalunya, al penal del Port de Santa Maria de Cadis, i la resta de membres d'ERC, Martí Barrera, Gassol, Mesures i Martí Esteve, aquest d'Acció Catalana Republicana, a la presó de Cartagena. El trasllat es va fer sense avís previ.

Per evitar tota publicitat, la marxa va ser tan ràpida que els presos no van poder ni agafar l'equipatge. Gómez Hidalgo els el duigué un parell de dies després. El mateix ministre de Justícia de la CEDA, Cándido Casanueva, no n'estava informat. A partir d'aquell moment, i fins a finals de

juliol, els empresonats van romandre sota un règim de limitació de visites i fins i tot informatiu.

## ► Negoci editorial

A l'entorn de la celebració del judici pels fets de 2017, van aparèixer a les llibreries un bon nombre de títols dels empresonats, entre els quals de Romeva, Forn i Borràs. El temps transcorregut entre la vista i la sentència ha permès l'aparició, aquesta mateixa setmana passada, del llibre de l'historiador i exdiputat d'ERC Pere Bosch Cuenca *El primer procés contra Catalunya. Repressió i resistència després del 6 d'octubre de 1934* (Eumo) que, a partir de la premsa, les memòries i les cròniques periodístiques de l'època, fa una síntesi del que succeí al govern Companys i a les institucions catalanes entre els fets i el març de 1936, amb voluntat d'establir un paral·lel o un precedent amb l'actualitat.

Del setembre són *Procés català, classe mitjana i crisi europea* (Gregal), d'Arnau González Vilalta, que situa la reivindicació independentista en un context global, i *Assaig general d'una revolta. Les claus del procés català* (Pòrtic/Galaxia Gutenberg), de Francesc-Marc Álvaro, visió crítica del que ha passat i que ha pogut utilitzar material generat davant del tribunal.

Aquesta darrera és la particularitat més rellevant respecte de l'any 1935. Aleshores, els llibres apareguts es van concentrar en els mesos de maig i juny, a l'entorn del judici. Entre molts altres, van aparèixer *Cataluña-Companys*, de Gómez-Hidalgo, que el presentava a ell i a Catalunya com el baluard de la República (Llibreria Enrique Prieto); i *Estampes de l'Uruguay. La presó flotant* (Llibreria Catalònia), del conseller municipal i periodista Vicenç Bernades, que explicava el captiveri barceloní del govern català.

També aleshores aparegué *Després del 6 d'octubre. Política d'Esquerra a Catalunya* (Llibreria Catalònia), en què el militant d'ERC Joaquim de Camps vindicava l'actuació del partit. En acabar el juny, Alard Prats, originari de l'Alt Maestrat i amic de l'advocat de Companys, Àngel Ossorio y Gallardo, va publicar *El gobierno de la Generalidad en el banquillo* (Imp. S. Quemades), que es publicitava no com “una veritat, sinó la veritat sobre els fets d'octubre a Catalunya”.

Tots aquests llibres servien “per contrarestar els relats crítics dels fets d'octubre com els de Joan Costa i Deu i Modest Sabaté, periodistes de la Lliga, partit que col·laborava en el govern intervingut de la Generalitat amb els lerrouxistes”, explica a aquest suplement Jaume Guillamet, catedràtic de Comunicació de la Universitat Pompeu Fabra. Ambdós van publicar a l'abril de 1935 *La nit del 6 d'octubre a Barcelona* i *La veritat del 6 d'octubre en començar el 1936* (reeditats per Cossetània el 2006).

Pel que fa a la cobertura mediàtica, no per esperat l'impacte de la sentència fou menor. *La Humanitat*, amb una gran fotografia del president en portada que el *Diario de Barcelona* qualificava d’“orla de dol”, es va esgotar de seguida a la Rambla, però va ser clausurada durant cinc dies per no haver-la sotmès a censura prèvia. “En canvi, la censura va deixar passar un editorial de to emotiu i les més de tres pàgines de contingut”, explica Guillamet. “Els altres diaris van ser discrets. De fet, la censura s'havia aplicat durant el primer bienni republicà, i passat l'anomenat *bienni negre* també continuaria vigent sota el Front Popular”, afegí.



**El trasllat dels presos de 1934 es va fer sense avís previ ni cap mena de publicitat**



Companys, el maig de 1935, declarant davant del Tribunal de Garanties Constitucionals pels Fets d'Octubre de 1934, a l'esquerra. A sota, els dotze líders independentistes catalans, el primer dia del judici pel procés i l'1-O. / EMILIO NARANJO (EFE)



## Per aministiar els presos del 2017, caldria aprovar una llei a Corts

En l'actualitat, sense limitacions de premsa, i com ja es va veure en el cas del judici, la cobertura mediàtica, també a l'estranger, és molt important, i ja s'ha viscut el repunt informatiu que es va donar a escala internacional en començar les sessions al Tribunal Suprem, però que aviat va decaure. En el cas del judici de 1935, la situació encara va ser més pobre. “Fou ignorat per la premsa europea, americana i occidental en general. Interessà poquíssim en contrast amb els Fets del 6 d'octubre i la tensió política dels mesos precedents”, explica el professor d'Història de la Universitat Autònoma de Barcelona Arnau González Vilalta a *Quadern*.

### ► La resposta ciutadana

Preveient una sentència negativa, el 4 de juny de 1935 s'havia constituït a Madrid un comitè proamnistia amb representants republicans i d'esqueres com Clara Campoamor, Eduardo Ortega y Gasset, Dolores Ibárruri, Eduardo Barriobero, el membre d'ERC Miquel Santaló i els advocats dels encausats Luís Jiménez Asúa i Augusto Barcia, entre altres.

Aquell mateix dia, Josep Tarradellas, aleshores al PNRE i contrari a la proclama de Companys, va publicar una columna a *La Humanitat* expressant que aquest comitè havia de ser com més ampli millor i que calia que els empresonats “ni per un moment no puguin tenir el més partit dubte que estan sols”.

Per materialitzar aquest desig, l'11 de juliol es va crear el Front Pro-Amnistia a Catalunya a partir de partits nacionalistes i d'esqueres i d'organitzacions obreres, que es va dedicar a recaptar diners per donar suport a les famílies dels empresonats, però no va poder celebrar actes de suport ni manifestacions perquè a finals de juliol el govern espanyol d'Alejandro Lerroux va prorrogar l'estat de guerra a Barcelona.

Segons recollia la premsa, el govern d'Espanya no permetia actes en favor de l'amnistia perquè estaven pendents moltes causes dels Fets d'Octubre davant dels Tribunals i “això implicaria una coacció propra de la Justícia que no seria tolerable”. Es mantenia el dret de reunió i propaganda, però l'executiu expressava que tenia “cura que no es pertorbi l'ordre públic, ni s'exciti al delictes, ni es realitzin propagandes sedicioses”.

Una mesura que es va voler veure com a resposta als exitosos mítings que Manuel Azaña havia fet a Mestalla i faria a Barakaldo. Tanmateix, l'historiador Josep Contreras, autor d'*Azaña y Cataluña. Historia de un desencuentro* (Edhasa, 2008) matisa a *Quadern* que Azaña “malgrat els seus abrandats discursos en favor de la República, va obviar la qüestió de l'amnistia, més enllà d'expressar una genèrica fraternitat amb Catalunya”. Essent com era contrari als Fets d'Octubre, el setembre de 1935 fins i tot va publicar *Mi rebelión en Barcelona* (Espasa-Calpe) per explicar la seva no relació amb el que va passar.

“Les esquerres espanyoles, PSOE, Izquierda Republicana i la resta de forces no catalanes, no compartien la proclama de l'Estat Català, però entenien la utilitat d'un Companys heroi sacrificat, per Catalunya i la República”, afirma González Vilalta. “Els catalans eren els únics amb un lideratge darrer les reixes. No era la principal preocupació dels republicans espanyols i, de fet, la campanya catalana per als comicis a Corts del 16 de febrer de 1936 va ser molt diferent de l'espanyola. La mitificació dels consellers empresonats fou una maniobra purament catalana”, afegeix.

Fins a les portes de la convocatòria d'aquestes eleccions —en les quals el Front Popular d'Azaña i el d'Esquerres a Catalunya, encapçalat per Companys, prometien l'amnistia per als encausats pels Fets d'Octubre en els seus programes— no es van poder celebrar amb normalitat actes de suport públic, com explica l'historiador Jordi Bou en un capítol del llibre col·lectiu *La Segona República a Catalunya. Un país en tensió 1934-1936* (Ara Llibres, 2015), dirigit per Carles Santacana.

### ► El futur dels encausats

En el cas del govern Companys, tal com preveien els seus membres i advocats, no van haver de complir la pena de trenta anys de presó. El 16 de febrer de 1936, la victòria de les esquerres va fer que les noves Corts decretessin l'amnistia immediata per als encausats —no únicament els catalans— pels Fets d'Octubre a tot Espanya, perquè havia estat una revolució amb altres focus destacats com Madrid o Astúries. L'1 de març, el president de la Generalitat va recuperar el càrrec havent complert, doncs, disset mesos de presó en total.

El president del Parlament, Joan Casanovas, que havia fugit a França a les acaballes d'agost de 1935 en vistes de ser jutjat per un tribunal militar, va tornar a Barcelona en conèixer els resultats de les eleccions sense esperar cap amnistia. En els set mesos que romangué fora del país, no consta que el govern d'Espanya fes cap intent de demanar-ne l'extirpació.

Josep Dencàs continuà al nord de París. A finals de gener de 1935, el govern espanyol havia demanat la seva extradició, però França no la concedí, tal com informà Irene Polo al diari *L'Instant*. El dirigent separatista hi romangué fins que a mitjan mes de març de 1936 pogué acollir-se als beneficis de l'amnistia i retornar a Catalunya.

En l'actualitat, la situació pels polítics i activistes condemnats no és tan falaguera. D'una banda, els encausats no es mostren disposats a rebre l'indult perquè no implicaria una exempció de culpabilitat. L'indult pot promoure qui vulgui i no pot refusar-se si es concedeix, però cal demanar de manera prèvia l'opinió del Tribunal Suprem i la fiscalia, que s'hi podrien oposar. Mentre que, per amnistiar-los, caldria de manera prèvia que s'aprovés una llei al Congrés en aquest sentit, que hauria de passar pel Tribunal Constitucional.

Tamarit considera que la possibilitat que prosperi una via o l'altra dependrà sobretot de la majoria resultant de les eleccions a les Corts de novembre. “L'amnistia, tot i ser viable i defensable jurídicament, és improbable. Tindria sentit bàsicament en el context d'un procés de reforma constitucional i de refundació del règim, on s'abordessin qüestions com l'estructura territorial (per exemple, un possible model federal) o la forma política de l'Estat (monarquia o república). L'indult podria ser més probable si es pensa que podria ser parcial i condicionat”, diu el catedràtic.

Pel president Carles Puigdemont i els consellers Toni Comín, Lluís Puig, Meritxell Serret, Clara Ponsatí, que van marxar de Catalunya a finals d'octubre de 2017, i les polítiques Anna Gabriel i Marta Rovira, que van fer-ho més tard, la situació que s'obre és incerta. El magistrat del Tribunal Suprem, Pablo Llarena, ja ha cursat una nova euroordre per al lliurament del president, i si aquesta es resol favorablement, podria ingressar a presó.

**assaig**  
MANUEL LILLO

Entre les darreres publicacions d'Eumo Editorial hi ha '¡Ha llegado España!' i 'El primer procés contra Catalunya'. El primer explica amb precisió quina va ser la política que el franquisme va aplicar al Principat. El segon és un relat de la judicialització dels fets d'octubre de 1934. Fets contextualitzats per fer patent que hi ha coses que el temps no ha canviat tant.

## Història reflectida en el present



### ¡Ha llegado España!

MARTÍ MARÍN

Eumo, Vic, 2019  
Assaig, 372 pàgines



### El primer procés contra Catalunya

PERE BOSCH I CUENCA

Eumo, Vic, 2019  
Assaig, 217 pàgines

La història s'entén millor si s'explica amb fets identificables amb l'actualitat. Això, sembla, és el que s'ha proposat Eumo amb la publicació de llibres d'història que expliquen, també, el present. Són les històries de la història, l'èmfasi en els detalls que fan entendre que el que ara vivim, potser, no és tan nou com alguns acostumen a pensar. Aquesta virtut, la d'identificar passat amb present —tot i que de manera indirecta, no explícita, en el cas d'aquests dos llibres—, també resulta contraproductiu si interpretem que qualsevol equiparació entre moments històrics pot resultar anacrònica.

Però més enllà de debats historiogràfics, el que és cert és que l'actualitat catalana té antecedents clars. I Eumo els rescata amb intenció. Per exemple, l'“a por ellos” de 1934, quan “a Zamora milers de persones es concentren davant del Govern civil i criden visques a ‘España única’, al Govern i ‘Muera el separatismo’. Des del balcó, el governador civil, Jerónimo de Ugarte, destaca ‘el fervor espanyolista de los zamoranos’ i s'esplaià a gust contra Catalunya, a la qual tracta de ‘desagradecida, puesto que siempre fue la región que más protección y más favores recibió por parte

del Estado y a costa de toda España”.

Al mateix capítol se'n posen exemples similars a Sevilla, Còrdova, Cadis, i s'exposen els casos de les reaccions mediàtiques més visceralment contra l'Estatut de Núria i els fets d'octubre de 1934.

Són passatges del llibre *El primer procés contra Catalunya*, escrit per l'historiador i exalcalde de Banyoles (Pla de l'Estany) Pere Bosch. Hi ha també exemples com el cas de Josep Dencàs, conseller de Governació en el moment dels fets, exiliat a la Catalunya Nord i reclamat per Espanya per un delictes de malversació que la premsa francesa denunciava com a “maniobra” del Govern espanyol per obtenir-ne l'entrega. O el fet de presentar l'Estatut, per part de la premsa espanyola més conservadora, com “l'avant-sala del separatisme”. O el vaticini de Lluís Companys, que, segons expressava el governador civil de Barcelona, Claudi Ametlla, a les seues memòries —tal com indica Pere Bosch al llibre—, preveia un “excés en la repressió”, que “irritarà a tothom” de tal manera que “l'opinió es bolcarà a favor nostre i aleshores serem més forts que mai i tindrem més autonomia i més segura”. El “com pitjor millor”, per tant, ja l'havien inventat. Al seu torn, la politització de certs tribu-



### teatre

Ramon escrit i dirigit per Mar Monegal, un monòleg d'un actor en hores baixes



### televisió

Match és una comèdia romàntica amb format de transmissions dels partits de futbol



### entrevista

Esteve Plantada entrevista a Jaume Sisa sobre el llibre 'Els llibres galàctics 1966-2018'

nals de l'època a l'hora d'anul·lar la llei de conreus recorda l'actitud actual del Tribunal Constitucional. I el cas de l'advocat de Lluís Companys, Àngel Ossorio, demostra que en aquells temps convulsos tampoc no va faltar la figura d'un lletrat entranyable i carismàtic entre el catalanisme.

D'aquesta manera es comprova que la història s'entén més si es transmet amb detalls singulars, relacionats amb el present, que en garanteixen el record. També cal reconèixer el fet que aquests llibres no se centren només en allò que passava a Barcelona. Així, Pere Bosch recorda, per exemple, que Girona llavors ja era "un dels focus de resistència". O que no van ser pocs els municipis en què, aprofitant la confusió provocada per aquells fets, l'actuació venjativa d'uns contra altres va estar a l'ordre del dia i va obeir sovint a motius polítics o sovint, també, a qüestions estrictament personals.

Pel que fa a *¡Ha llegado España!*, Martí Marín no estalvia taules de dades per precisar al màxim qüestions que van definir l'actuació del franquisme a Catalunya. L'historiador s'entesta a trencar amb el mite que la dictadura va actuar al Principat d'una manera distinta que a la resta de l'Estat, i ho fa detallant, per exemple, la procedència de cadascun dels governadors que hi va haver al territori durant aquelles llargues dècades. Entre aquests alts càrrecs polítics hi havia gent tant forana com nadiua, un fet generalitzat a totes les províncies de l'Estat.

No deixa de ser curiosa, tampoc, la concreció de Marín a l'hora d'explicar els equilibris polítics del franquisme per mantenir —o no— contentes les distintes famílies que conformaven el cos executor de la dictadura. També específica, en molts casos, els orígens polítics de cadascun dels càrrecs polítics, tant a nivell local com provincial, per definir la composició d'aquell règim que va haver d'acollir diverses tendències per garantir-ne el suport i la integritat.

Marín explica, fins i tot, que entre 1939 i 1951, 98 alcaldes de les grans ciutats catalanes procedien de la Comunió Tradicionalista, 37 de la CEDA, només un d'Unió Democràtica de Catalunya, etc. Difícilment es pot aplicar més precisió per explicar què va passar durant aquell període. Les dades són el complement imprescindible d'un relat historiogràfic que qüestiona mites com el del tarannà catalanista de l'alcalde de Barcelona Josep Maria de Porcioles o que evidencia la capacitat d'adaptació política de vells coneguts, com ara Joan Antoni Samaranch.

Al remat, Eumo ha apostat per un mètode didàctic que fa de la història una disciplina accessible a tothom qui la

## Les dades i el relat dels llibres historiogràfics qüestionen diversos mites d'aquell temps

vulga conèixer. El rigor sovint es confon amb textos estàtics que competeixen pel nombre de dades i no per la transcendència d'aquestes a l'hora de voler explicar què va passar en un moment determinat. Les dues obres, per tant, apropen els lectors al seu passat i al seu país. I això sempre és una bona notícia.

@lillousechi

**TÒNIA PASSOLA**  
*Nua*  
Poesia 3i4

**NUA**  
de TÒNIA PASSOLA

**NOVETATS 3i4**  
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a  
**Facebook i Twitter**  
Visita la nostra botiga virtual  
en [www.tresiquatre.cat](http://www.tresiquatre.cat)